

ŞÂKİR ŞEVKET VE ESERLERİ

Metin BİLAL*

“Anadolu’daki birkaç büyük şehrimiz gibi, yetiştirdiği aydınlarca kendi tarihi yazılan beldelerimizden birisi de Trabzon’dur”.

Prof. Dr. Mehmet Fahrettin Kırzioğlu**

Hayatı

Osmanlı Devleti’nin son dönem yetiştirildiği aydınlardan biri olan tarihçi Şâkir Şevket 1874 yılında Trabzon’un Cami-i Kebir¹ Mahallesi’nde² dünyaya geldi. Babası Yemenici Mehmet Efendi’dir. Mehmet Efendi Trabzon’da ticaretle meşgul Durmuşoğulları ailesine mensuptu.³ Şâkir Bey’in çocukluğuna dair çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Ancak küçük yaşta babasını kaybettiği anlaşılmaktadır. Onun ifadesiyle bir yaz günü alışveriş için gittiği Ordu’da vefat etmişti. Çocuk yaşta yetim kalan Şâkir Bey dedesinin himayesinde kalarak ibtidaî tahsilini tamamladı.⁴

Şâkir Bey eğitimi tamamlandıktan sonra üvey babasının da desteğini alarak ticarete atıldı. Böylece Soğan Pazarı’nda açtığı attar dükkânında iş hayatına başlamıştı. Bu dönemde bir yandan ticari hayatına devam ederken diğer yandan dönemin âlimlerinden olan Hacı Fehmi Efendi’den Arapça ve Farsça dersler almaya devam etti.⁵ Şâkir Bey 1866 yılında henüz 19 yaşında iken en büyük destekçisi olan dedesini kaybetti. Böylece aile içindeki sorumluluğu bir hayli artmıştı. Bu durumda onun genç yaşta olgunlaşmasını sağladı. O yıllarda Trabzon’da üst tabakadan insanların vakit geçirdikleri yerlerin başında konakların selâmlıkları gelmektedir. Bu selâmlıklarda semtin ileri gelenleri toplanarak memleket meseleleri başta olmak üzere ilmi ve edebi konularda hoş sohbetler yaparlardı. Bu tarz sohbetlerin yapıldığı selâmlıklardan biri de Nihad Sami Banarlı’nın dedesi Alemdarzâde Emin Hilmi Efendi’nin Saray-ı Atik Mahallesi’ndeki konağıydı. Şâkir Bey de bu selâmlık sohbetlerine katılarak tarih ve edebiyat alanlarında Alemdarzâde Emin Hilmi Efendi’den oldukça istifade etmişti.⁶

Şâkir Bey bir müddet sürdürdüğü ticari hayatına son vererek Trabzon Vilâyeti İdare Meclisi kalemine memur olarak atanmıştı. Bir süre sonra Meclis Başkâtibi Şair Ziver Efendi’nin desteğiyle ikinci

* Dr., Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID:0000-0003-3150-8272, metinbilal61@hotmail.com

** Şâkir Şevket, *Trabzon Tarihi*, (Haz. İsmail Hacifetahoğlu) Trabzon Belediyesi Kültür Yay. Trabzon 2001, s. 34

¹ Cami-i Kebir 18. Yüzyılda Orta Hisar mevkiinde kurulmuş Müslüman Mahallesi’dir. Orta Hisar daha çok Trabzon şehrinin yöneticilerinin ve önemli kişilerin ikamet ettiği bir yerdir. Detaylı bilgi için bkz., Turan Açık, “Fetihten 19. Yüzyıla Kadar Trabzon Şehri’nin Mahalleleri”, *History Studies*, Volume 9, Issue 5, December 2017, s. 49-50.

² Kemal Karadenizli’nin verdiği bilgiye göre Şâkir Şevket Cami-i Kebir mahallesinde Ortahisar Camii karşısındaki cadde üzerinde bulunan iki katlı evde ikamet ederdi. Müverrih muhtemeldir ki bu evde dünyaya gelmiştir. Detaylı bilgi için bkz., Kemal Karadenizli, *Trabzon Tarihi*, Trabzon Kalkınma Cemiyeti Neşriyatı, Ankara 1954, s. 15.

³ Şâkir Şevket, s. 12; Fulya Üstün Demirkaya, Oğuz Kırıcı, “Memleketini Anlatan Seyyahlar: Trabzonlu Seyyahların Metinlerinde Trabzon”, *Selçuk Üni. Edebiyat Fak. Dergisi*, s. 43, Konya 2020, s. 440.

⁴ Şâkir Şevket, s. 12-13.

⁵ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri*, cilt 4, MEB., c İstanbul 1969, s. 1730.

⁶ Şâkir Şevket, s. 14-15.

kâtipliğe yükseldi.⁷ Memuriyet hayatına devam ederken iş yoğunluğunun artması sonucunda gözlerinde önemli derecede rahatsızlık meydana geldi. Bunun neticesinde kâtiplikten istifa ederek İstanbul'a gitti. Burada da kendine yeni bir meşgale edinerek gazetelerde yazmaya başladı. Ayrıca Zabtiye Nezâreti Mektubî⁸ kaleminde de çalışmaktaydı⁹

Şâkir Bey bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra Trabzon Valiliğine atanan Müşir Ahmed Rasim Paşa tarafından Trabzon'a getirildi. Başarısına ve liyakatine güvenen Trabzon valisi onu Vilâyet gazetesi başyazarlığına ve Mektubî Kalemi Mümeyyizliğine getirdi.¹⁰ Şâkir Bey Trabzon'a döndükten sonra yaklaşık üç yıl sonra 1878 yılında vefat etmiştir. Şâkir Bey'in mezarının günümüzde tespit edilmesi oldukça güçtür. İbnülemin'in verdiği bilgiye göre Kavak Meydanı'nda bulunan Mir Mehmed türbesi ve Kadiri tekkesi civarındaki kabristanlığa defnedilmişti.¹¹ Muzaffer Lermioğlu'na göre ise İmaret Mezarlığı'na¹² defnedilmişti.¹³ Ancak bahsi geçen bu iki mezarlık günümüzde tamamen kaldırılmıştır. Kemal Karadenizli'nin verdiği bilgiye göre İmaret Mezarlığı günümüzde Atapark olarak bilinen alanda bulunmaktaydı.¹⁴

Genç yaşta vefat eden Şâkir Bey 31 yıllık ömrüne iki cilt olarak kaleme aldığı Trabzon Tarihi ile 78 beyitten müteşekkil olan Şevketnâme-i Osmâni adlı eserleri sıdırmıştır. Ayrıca birçok gazel, kaside ve mezar taşı kitâbesi onun imzasını taşımaktadır.¹⁵ Şâkir Bey'in tarihçi ve yazar kimliğinin dışında şairliği de ön plandaydı. Ancak şiirleri bütünüyle günümüze kadar ulaşamadı. İbnülemin bu durumu Şâkir Bey öldüğünde oğlunun henüz yedi yaşında olmasına ve babasının şiirlerine sahip çıkamadığına bağlamaktadır.¹⁶

Eserleri

1. Trabzon Tarihi (طربزون تاريخی)

Şâkir Bey'in en önemli eseri Trabzon Tarihidir. Çünkü Şâkir Bey'e kadar hiç kimse bir şehir tarihi kaleme almamıştı. Bu bakımdan Trabzon Tarihi şehir tarihi çalışanların başvuracağı önemli bir kaynak olmuştur. Şâkir Bey'in bu önemli eseri Maa'rif Nezaret-i Celilesi'nin ruhsatıyla Umran Matbaası'nda Fi 17 Şa'ban sene 1294(27 Ağustos 1877) tab' olunmuştur.¹⁷ Şâkir Bey Trabzon Tarihi'ni iki cilt olarak kaleme almıştır. Eserde Trabzon tarihine dair kısım 278 sayfadan oluşmaktadır. Bu sayfaların dışında kalan kısımda ise Şevketnâme-i Osmâni adını verdiği manzum eseri ile Trabzon tarihiyle ilgili dönemin önemli şahsiyetlerinin ifadelerine yer vermiştir. Bu kısım 280 ile 305 sayfaları arasında yer almaktadır.¹⁸

⁷ Veysel Usta, "Trabzon Tarihi Yazarı Şâkir Şevket Bey Hayatı, Eserleri ve Hakkında Söylenilenler" *Kıyı Kültür ve Sanat Dergisi*, Mayıs 1989, sayı 38,s.8; İbnülemin Mahmut Kemal İnal,s.1730; Şâkir Şevket, s. 15-16.

⁸ Tanzimat Fermanı'nın ilanından sonra kurulan ve Osmanlı Devleti'nin iç güvenlik organizasyonunu sağlayan birimdir. Detaylı bilgi için bknz., Ali Sönmez, "Zaptiye Teşkilatı'nın Düzenlenmesi(1840-1869)" *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt 25 S. 39, s. 200.

⁹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal,s.1730; Şâkir Şevket, s. 16.

¹⁰ Şâkir Şevket, s. 16.

¹¹ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, s. 1730.

¹² İmaret Mezarlığı Gülbahar Hatun Türbesi'ni de içine alan geniş bir Osmanlı Dönemi Müslüman mezarlığıdır. Ruslar 1916 yılında Trabzon'u işgal ettiğinde tahrip ettikleri yerlerden biri de İmaret Mezarlığı olmuştur. Öyle ki Ruslar bu mezarlıkta bulunan mermer sütunların bir kısmını sökerek Rusya'ya götürmüşlerdi. Detaylı bilgi için bknz., Mehmet Akif Bal, "Trabzon'da Yok Olan Tarihi Müslüman Mezarlıkları ve Bunların Şehir Kültürüne Etkileri", 1 Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu, İstanbul 2016, s. 692-93.

¹³ Muzaffer Lermioğlu, *Akçaabat Tarihi ve Birinci Genel Savaş-Hicret Hatıraları*, Kardeşler Basımevi, İstanbul 1949, s. 49.

¹⁴ Kemal Karadenizli, s. 15.

¹⁵ Veysel Usta, s. 8.

¹⁶ İbnülemin Mahmut Kemal İnal, s. 1730.

¹⁷ Şâkir Şevket, *Trabzon Tarihi*, Umran Matbaası, İstanbul 1877, s. 307; Süleyman Gür, "Osmanlı Döneminde Yetişen Trabzonlu Müellifler ve Eserleri: Bir Literatür Tespiti Denemesi", *Karadeniz Tek. Üni. İlahiyat Fak. Der.*, cilt 5 sayı 1, Bahar 2018, s. 216.

¹⁸ Veysel Usta, s 8.

Muhtevası

Şâkir Bey Trabzon Tarihi adlı çalışmasını Türkçe kaleme almıştır. Bu da eseri oldukça değerli kılmaktadır. Müellif eserine besmele ile başladıktan sonra Tarih ilminin önemini vurgulamaktadır. Akabinde şehir tarihine dair İstanbul'un haricinde önemli bir çalışma olmadığından yakınmaktadır. Ayrıca Fatih Sultan Mehmed Han'ın fethettiği Trabzon gibi bir şehrin fethine, tarihine dair çok fazla malumata yer verilmediğinden söz etmektedir. Müellif eserini araştırmada ve yazmada yaşadığı zorlukları da kaleme aldıktan sonra Trabzon Tarihi'ni yazmaya başlamıştır. Şâkir Bey'in ifadesiyle:

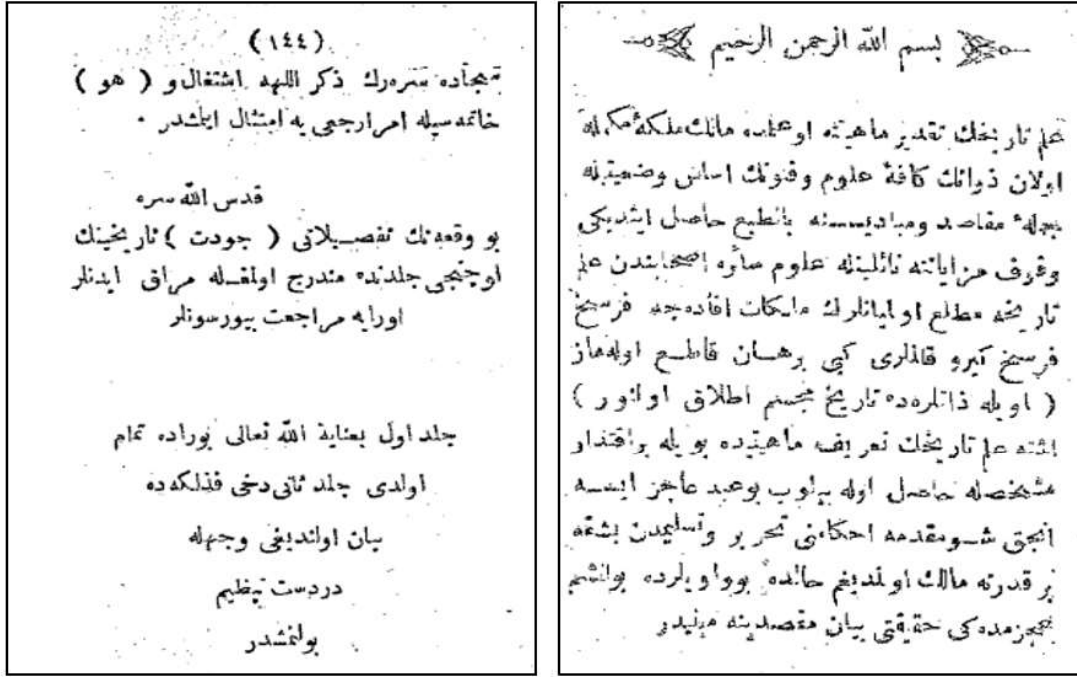
«مملکتک اولان طربزونک احوال تاریخیه سنی سائر محللرک وقوعاتنی بیلدیکم قدر اولسون اوکرنمک ایچون چک چوق زحمتلره اوغرا دیغم حالده بزم تاریخلریمزدن استفهام مرام حاصل اوله میوب روم و ارمنی لساتلرنده بولنان تاریخلره ده مراجعتیه مجبوریت حاصل اولمغله بونلردن الدیغم معلومات ایله چکدیکم محن و مشاقی پیش نظر انصاف و معطالعه یه آنجه پاری اولاد وطندن بنم کبی بویله جستجوی حقیقت داهیسنه دوچار اولنلره ممکن مرتبه قولایلق اولمق ایچون شودسترس اوله بیلدیکم معلوماتی بزم عتیق و جدید تاریخ کتابلریله و کتب سائر ایله تطبیق و تدقیق ایدرک اخلاف وطنه بر یادکار تقدیمینی آرزو ایدب (طرابزون تاریخی) نامیله اشبو کتابی تألیفه مباشرت ایلدم»¹⁹

Şâkir Bey Trabzon şehrinin te'sisine dair bilgi verdikten sonra buraya Trabzon adının verilmesinin sebeplerini açıklamaktadır. Akabinde Trabzon hükümdarları ve Trabzon sikkesine dair malumatlar vermektedir. Ayrıca Trabzon'un eski mahalleleri hakkında bilgi verdikten sonra Emir Timur'un Trabzon'a gelişi, Sultan Alâaddin Keykûbâd'ın Trabzon'a asker göndermesi ve Trabzon'un fethine dair bilgiler sunmaktadır. Şâkir Bey daha sonra Trabzon'un coğrafi konumu, kazâları ve nâhiyeleri hakkında bilgi vermektedir. Şâkir Bey eserin ikinci cildinde daha çok Trabzon şehrinin yöneticileri hakkında bilgiler vermektedir.

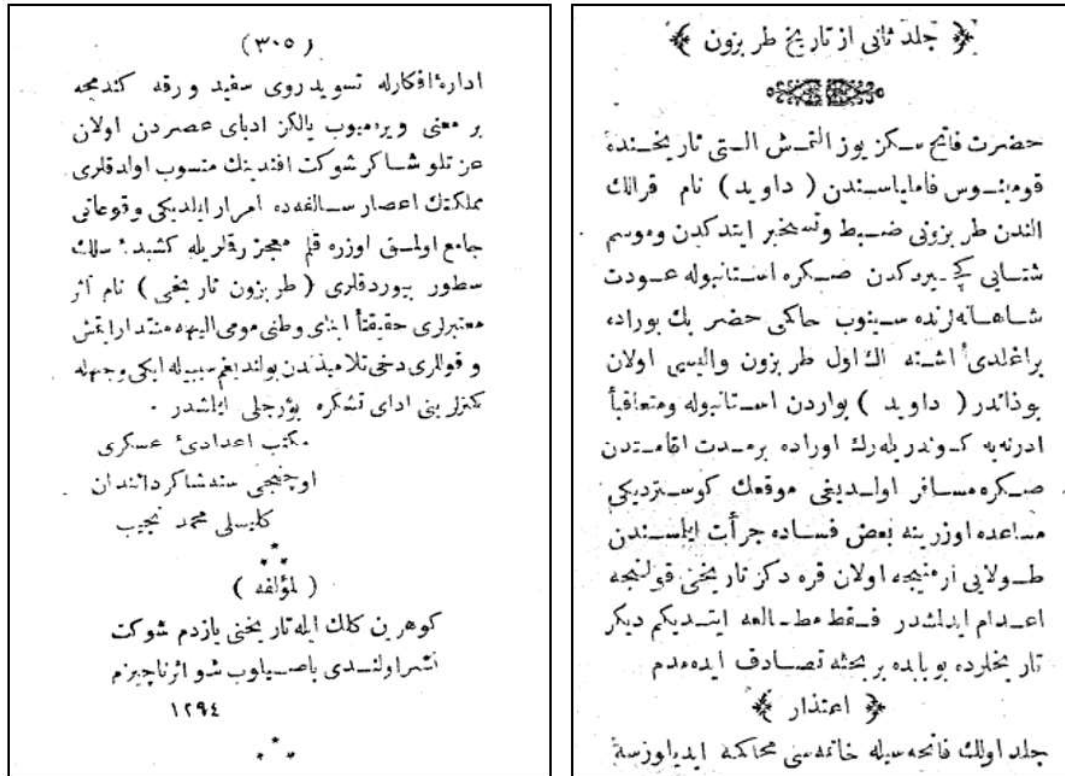
Şâkir Bey'in bu kıymetli eseri günümüz Türkçesine ilk olarak Cevdet Alap tarafından Trabzon Halkevi Kültür Dergisi olan İnan'da dizi olarak yayımlanmıştır. Daha sonra Kemal Karadenizli tarafından eserin önemli bölümleri özet olarak Trabzon Tarihi adıyla 1954 yılında yayımlanmıştır.²⁰ Son olarak İsmail Hacıfettahoğlu tarafından Şâkir Şevket Trabzon Tarihi adıyla yayına hazırlanarak Trabzon Belediyesi Kültür Yayınları tarafından basılmıştır. Çalışmada daha çok İsmail Hacıfettahoğlu'nun çalışmasına yer verilmiştir.

¹⁹ Memleketim olan Trabzon'un ahvâli târihiyesini saır mahallerin vûkuâtını bildiğim kadar olsun öğrenmek için pek çok zahmetlere uğradığım hâlde bizim tarihlerimizden istifhâm-ı merâm hâsıl olmayıp Rum ve Ermeni lisânlarında bulunan târihlere de müracaata mecbûriyet hasil olmakla bunlardan aldığım ma'lûmât ile çektiğim mihen-ü vatandan benim gibi böyle cüst-ü cû-yu hâkikat dâhiyesine dücâr olanlara mümkün merite kolaylık olmak için şü dest- res olabildiğim ma'lûmâtı bizim atık ve uzun ve cedid târih kitâplarıyla ve kütüb-ü saire ile tatbik ve tedkik ederek âhlaf-ı vatana bir yâdiğâr takdîmini ârzü edip Trâbzon Târihi nâmıyla işbu kitâbı te'lîfe mübâşeret eyledim.

²⁰ Melek Öksüz, "Trabzon Tarihi Yazımı Meselesi ve Ahmet Lütfi'nin "Trabzon Tarihi"(1876-1950)", *Uluslararası Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, cilt 7 sayı 7, Trabzon 2009, s. 80-81; Veysel Usta, s. 9.

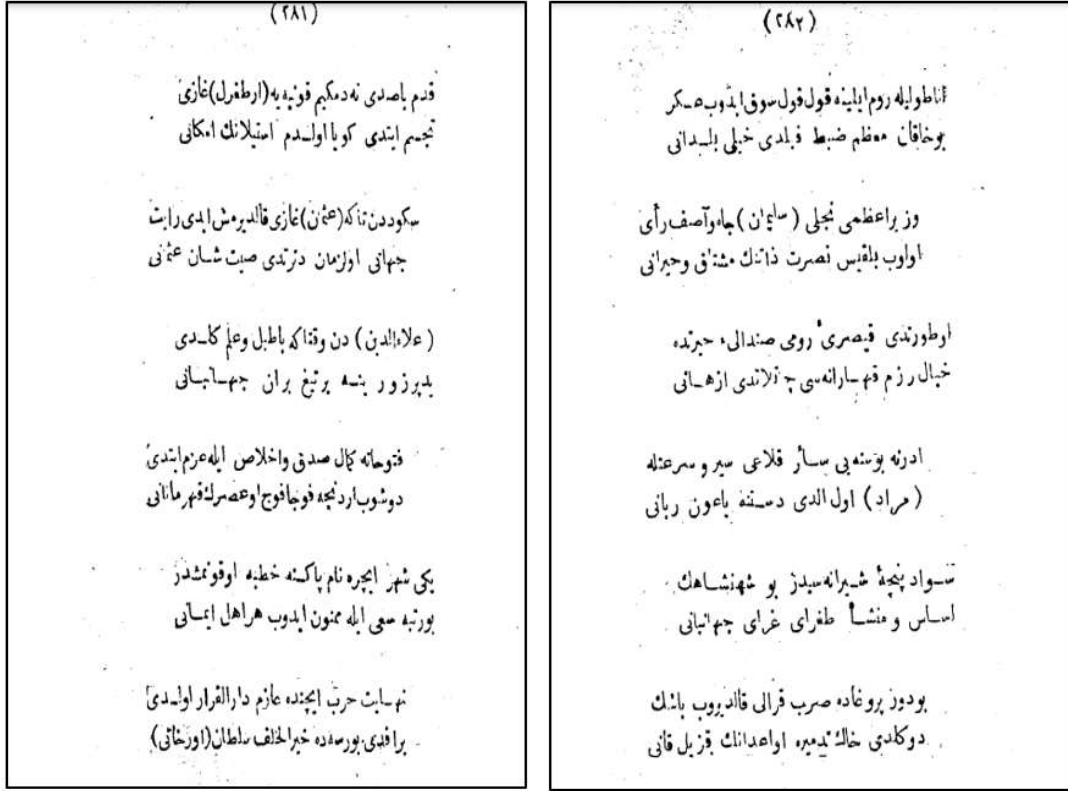
Resim 1: Trabzon Tarihi cilt 1, ilk ve son sayfaları

Resim 2: Trabzon Tarihi cilt 2, ilk ve son sayfaları.

2. *Şevketnâme-i Osmâni* (شوکتنامه عثمانی)

Şâkir Bey'in tarihçiliğinin yanında edebiyat alanında da başarılı olduğu görülmektedir. Şair Şevketnâme-i Osmâni aruz kalıbıyla manzum olarak kaleme almıştır. Trabzon Tarihi'nde 280- 293 sayfaları arasında ve toplamda 78 beyitten oluşmaktadır. Trabzon Tarihi'nin 280 ile 293. sayfalar arasındaki Şevketnâme-i Osmâni'ye baktığımızda anlatım gücünün zenginliğini ve kalemını ustaca nasıl kullandığını görmekteyiz. Bunun anlaşılması için Şevketnâme-i Osmâni'nin ilk 14 beyti örnek olarak alınmıştır.²¹

Resim 3: *Şevketnâme-i Osmâni* eserinden şiir örnekleri²²

3. *Mezar Taşı Kitâbeleri*

Müverrih Şâkir Bey'in şiir yazmada gösterdiği yeteneğini mezar taşlarına yazdığı kitâbelerde de devam ettirdiği görülmektedir.

²¹ Acep bir vakt kim bu kıt'ada ikbâl-i İslâmın
Makam-ı inhidâma bir ramak kalmışdı bünyânı
Yetiştî bir aşîret Mâverâü'n-nehr' den derhâl
Kemâl-ı izz ile Selçûkiyân'ın oldu mihmân
Kadem basdı ne dem kim Konya'ya Ertuğrul Gâzi
Teccessüm etdi gûyâ ol dem istilânın imkânı
Söğüd' den tâ ki Osmân Gâzi kaldırmış idi râyet
Cihânı ol zamân ditretti sıyt-i şân-ı Osmâni
Alâüd-dîn' den vaktâ ki bâ-tabl u alem geldi
Yed-i pür-zûruna bir tiğ-i bürrân-ı cihân-bâni
Futûhâta kemâl-ı sıdk u ihlâs ile azm etdi
Düşüp ardınca fevc-â-fevc o asrın kahramânânı
Yenişehir içre nâm-ı pâkine hutbe okunmuştur
Bu rütbe sa'y ile memnûn edüp her ehl-i imânı
Nihâyet harb içinde âzam-ı dâru'l-karâr oldu
Brakdı Bursa'da hayru'l-halef Sultân Orhân'ı

²² Şâkir Şevket, Trabzon Tarihi, Umran Matbaası, İstanbul 1877, s. 28-82.

Anadolu'yla Rûm iline kol kol sevk edüp asker
Bu hâkân-ı mu'azzam zabt kıldı hayli büldânı
Vezîr-i a'zamı neclî Süleymen-câh u Âsaf-re'y
Olup Belkîs-ı Nusret zâtının müştâk u hayrânı
Oturtdu Kayseri-i Rûm-u sandalî-hayredde
Hayâl-i rezm-i kakhârânesi catladı ezhânı
Edirne, Bosna'yı sâir kilâi seyr u sür'atle
Murâd-i evvel aldı destine bâ avn i Rabbânî
Sevâd-ı pençe-i şirânesidir bu shehen-şâhın
Esâs u menşe'-i tuğrâ-yı garrâ-yı cihân-bâni
Bu devr-i pür-veğâde Sırp kralı kaldurup başın
Döküldü hâk-i tedmîre o a'dânın kızıl kanı

Şatırzâde Ali Bey'in Mezar Taşı Kitâbesi

Şatırzâde²³ Ali Bey 9 Ocak 1877 yılında vefat etmiştir. Ali Bey'in kabri Boztepe Mezarlığı'ndadır. Baş şâhidesi mermerden yapılmış olup 40x200 cm ölçülerinde dikdörtgen şeklindedir. Şâhidenin yüzeyi selevha ve tarih kartuşlarıyla birlikte 14 satırlık talikle yazılmış manzumeden oluşmaktadır.²⁴

هو الحي

نه رتبه ايلسك تعميق حسيات كردوني
اولور بر حفره مرگ عاقبت محصول هر دعوى

طربزون خاندان نامدار انندن از جمله
على بك اولمشيكن نيجه مدت مملكت ارا

ميز ايدى هم ديوان تميز و لا يتده
صطبل عامره اولمشدى همده پايه سى اما

اولب دل دل سوار موت موت آخر گيردى بوقبره
صطبل دودمانن قيلدى ماتمگاه و اويلا

خلوق و صاف مشرب ايدى هم هعيان و آحادى
نفوذ و قدرينى تدويرده ايتمزدى استئنا

بحق نور چشم مرتضى روز قيامتده
شفيغ اولسوناكا ذات حبيب حضرت مولا

چيقوب دو چشمدان اشك الم شوكت ديدم تاريخ
شطر زاده على بك قصر عدنى ايلدى مأوى

سنه ١٢٩٣

فى ٢٣ ذا الحجه²⁵

²³ Trabzon'un önde gelen köklü ayân ailelerinden biridir. Şatırzâde ailesi Trabzon'un fethinden sonra buraya iskân edilmiş tımarlı sipahilerdendir. Osmanlı Devleti'ne genel olarak hizmet eden aile üyeleri dört yüz yılı aşkındır Trabzon'da ikamet etmektedirler. Şatırzâde ailesi XVIII. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren Trabzon'da siyasi ve ekonomik etkinliğini artırmıştır. Ailenin önde gelen şahsiyetlerinden biri de Osman Paşa'nın oğlu Şatırzâde Ali Bey'dir. Divan-ı Temyiz azası ve İstabl-ı Amire müdürlü görevlerinde bulunmuştur. Şatırzâde Ali Bey 9 Ocak 1877 tarihinde vefat etmiştir. Detaylı bilgi için bknz., Emre Yürek, "18. Yüzyılın İkinci Yarısında Trabzon'da Etkin Bir Ayan Ailesi: Şatırzâde", *Pamukkale Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Pamukkale 2016, Sayı 23, s.29-42; Abdullah Bay, "Trabzon Eyaletinde Müttegallibe Hareketleri ve Ayanlık (1750-1850)", *Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayımlanmamış doktora tezi, Erzurum 2007, s.299-328; Abdullah Saydam, "Trabzon'un İdarî Yapısı Yenileşme Zarureti(1793-1851)", *Otam Ankara Üni. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Dergisi*, s.18, Ankara 2005, s.305-306.

²⁴ Raziye Çiğdem Önal, "Trabzon Boztepe'de Âhî Evren Dede Camii ve Türbesi Haziresindeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları" *Palmet Dergisi*, (3) Mart 2023, s.140; Yüksel, 178-180.

²⁵ Hüve'l-Hayy
Ne rütbe eylesin ta'mik hissiyyât-ı gerdünü
Olur bir hufre-i merg âkıbet mahsûl-ı her da'vâ
Trabzon hânedân-ı nâm-dârânından ez-cümle
Ali Bey olmuş iken nice müddet memleket-ârâ
Mümeyyiz idi hem Divân-ı Temyiz-i Vilâyetde
Sıtabl-ı Âmire olmuşdu hem de pâyesi ammâ
Olub düldül-süvâr-ı mevt âhîr girdi bu kabre
Stabl-ı düdmânın kıldı mâtem-gâh-ı vâveylâ
Halûk u sâf-meşreb idi hem a'yân u âhâdî
Nüfûz u kadrini tedvirde itmezdi istisnâ
Bi-hakkı nûr-ı çeşm-i Murtazâ rûz-ı kıyâmetde
Şefî' olsun ona Zât-ı Habîb-i Hazret-i Mevlâ
Çıkub dü çeşmeden eşk-i elem Şevket dedim târîh
Şâtır-zâde Ali Bey kasr-ı adni eyledi me'vâ
Sene 1293 Sene 1877 Fi 23 Zilhicce 23 Zilhicce

O (Allah) daima diridir
Duyguları ne kadar inceleyip araştırırsan da
Her davanın sonu nihayetinde bir ölüm çukuru olur
Trabzon'un ünlü, soylu ailelerinden
Ali Bey memleketinde nice önemli rol oynamışken
Temyiz divanında ve valilikte mümeyyiz idi
İstabl-ı Amire payesini de almıştı
Sonunda ölüm atına binip bu kabre girdi
İstabl ocağını yas tutan bir yere çevirdi
Gerek ayandan gerek halktan güzel ahlaklı temiz huylu idi
Değerini idarede ayırım gözetmezdi
Kıyamet gününde Hz. Ali'nin göz nuru
Hz. Mevlâ'nın sevgilisi ona şefaatt etsin
Şevket, iki gözden elem yaşı çıkıp tarihi dedim
Şatırzâde Ali Bey adn cennetini kendine yuva edindi

Murat Yüksel, *Trabzon'da Türk-İslam Eserleri ve Kitabeler*, Trabzon Belediyesi Kültür Yay.:58, cilt 2, Trabzon 2000, s.178.

Fotoğraf 3: Şaturzâde Ali Bey'in Başucu Şâhîdesi/ Ayakucu Şâhîdesi/Lâhit Kenar Bloğu²⁶

Hoca Süleyman'ın Kızı Hâfıza Âişe Hanım'ın Mezar Taşı Kitâbesi

Âişe Hanım'ın mezarı Sülüklü Şehir Mezarlığı'nda 6. adada Murad Han-oğullarına ait bölümde yer almaktadır. Başucu şâhîdesinin üst kısmı kopuk olup, mevcut kısmı 110x33 cmdir. Mermer üzerine manzum olarak talikle yazılmıştır. Kitâbesinde Şâkir bey ebced hesabıyla ölüm tarihini 20 Aralık 1868 tarihi olarak vermektedir.²⁷

هو الحي لا يموت

دختر خواجه سليمان رئيس عالمين
بيلدی الحق دهر نافر جامده بوقدر ثبات

ايلدى عزم ديار آخرت ابواهكيم
دودمانن قيلدى هب محروق نار مشكلات

اوله بو مرحومه نك يا رب بحق عائشه
روز محشرده شفيعى ذات فخر عائشه

سويلدم تنصيف ايله تاريخ فوتن شوكتنا
حافظه عايشه صد واه ايلدى ترك حيات

رضاء لله تعالى الفاتحه

سنه ١٢٨٥

في ٥ ن²⁸

²⁶ Raziye Çiğdem Önal, "Trabzon Boztepe'de Âhi Evren Dede Camii ve Türbesi Haziresindeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları" *Palmet Dergisi*, (3) Mart 2023, s. 141.

²⁷ Yüksel, cilt 3, s. 36; Hülya Ölçay, "Trabzon Sülüklü Şehir Mezarlığı 19. Yüzyıl Kadın Mezar Taşları", *Gazi Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004, s. 177.

²⁸ Huve'l-Hayya lâ-yemût
Duhtâce Süleymân-ı reis-i âlimân
Bildi el-hak dehr-i nâ-fercâm da yoktur sebât
Eyledi azm-i diyâr-ı ahret eyvâh kim
Dûmânın kıldı hep mahrûk-ı nâr-ı müşkilât
Ola bu merhûmenin yâ Rab bi-hakk-ı Âişe
Rûz-ı mahşerde şefî Zât-ı Fahr-ikâinât
Söyledim tansîf ile târih-i fevtin Şevketâ
Hâfıza Âişe sad vâh eyledi terk-i hayât
Rızâen lillâhi te'âle'l-Fâtiha
Sene 1285 Fi 5 N
Yüksel, cilt 3, s. 36-37.

O Allah diri ve ölümsüzdür
Âlimlerin reisi Hoca Süleyman'ın kızı,
Faydasız dünyada gerçekten sebat olmadığını bildi.
Eyvâh ki ahret diyârına gitti
Ocağımı hep zorluklar ateşine yaktı
Yâ Rab, bu merhûmenin mahşer gününde Âişe hakkı için
Şefâatçisi kâinâtın övüncü olan Muhammed (a.s.) olsun
Ey Şevket ölüm tarihini yarıya bölme usulüyle söyledim
Yüz (defa) vâh! Hâfıza Âişe hayatı terk etti.
Allah teâlâ rızası için Fâtiha
Sene 5 Ramazan 1285/20 Aralık 1868

Mazlumzâde İbrahim Reis'in Mezar Taşı Kitâbesi

Mazlumzâde İbrahim Reis 19. Yüzyılın ikinci yarısında yaşayan Trabzonlu denizcidir.²⁹ Şâkir Bey tarafından yazılan mezar taşı kitâbelerinde biri de Mazlumzâde İbrahim Reis'in mezar taşı kitâbesidir. Mahmut Goloğlu tarafından tespit edilen bu kitâbenin orijinal metnine ulaşılmadığından Latin harflerine aktarılmış hali verilmiştir.

Olma zinhâr nâ-Hüdâ'yı kalzem-i fahr u gurûr
Keşti-i ömrün kılar mevc-i ecel âher dunîm
İşte Mazlum-zâde İbrahim Reis'in rüzgâr
Mülk-i cism in eyledi müstağrâk-ı bahr-ı adîm
Mürdüm mazlum u salâhı hâl ile madum idi
Ermemiştir kimseyi rencide-i renci elim
Hazret-i Nuh-ı Nebiyullah ile haşr eyleyip
Dahil-i kasr-ı nenân ede anı Rab-ı Kerim
Sırr-ı Bismillâh ile Şevket dedim târihini
Oldu İbrahim Reis bak dahil-idâr-ı naim³⁰

Kaynakça

- Açık, Turan. "Fetihten 19. Yüzyıla Kadar Trabzon Şehri'nin Mahalleleri", *History Studies*, Volume 9, Issue 5, December 2017, s.25-56.
- Bal, Mehmet Akif. "Trabzon'da Yok Olan Tarihi Müslüman Mezarlıkları ve Bunların Şehir Kültürüne Etkileri", *1 Uluslararası Geçmişten Günümüze Trabzon'da Dini Hayat Sempozyumu*, İstanbul 2016, s. 687-710.
- Bay, Abdullah. "Trabzon Eyaletinde Müttegallibe Hareketleri ve Âyanlık (1750-1850)", *Atatürk Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış doktora tezi, Erzurum 2007.
- Demirkaya, Fulya Üstün. Kırıcı, Oğuz. "Memleketini Anlatan Seyyahlar: Trabzonlu Seyyahların Metinlerinde Trabzon", *Selçuk Üni. Edebiyat Fak. Dergisi*, s 43, Konya 2020, s. 435-466.
- Goloğlu, Mahmut. *Trabzon Tarihi Fetihten Kurtuluşa Kadar*, Serander Yay., Trabzon 2013.
- Gür, Süleyman. "Osmanlı Döneminde Yetişen Trabzonlu Müellifler ve Eserleri: Bir Literatür Tespiti Denemesi", *Karadeniz Tek. Üni. İlahiyat Fak. Der.*, cilt 5 sayı 1, Bahar 2018, s. 155-239.
- İnal, İbnülemin Mahmut Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*, cilt 4, MEB., İstanbul 1969.
- Karadenizli, Kemal. *Trabzon Tarihi*, Trabzon Kalkınma Cemiyeti Neşriyatı, Ankara 1954.
- Lermioğlu, Muzaffer. *Akçaabat Tarihi ve Birinci Genel Savaş-Hicret Hatıraları*, Kardeşler Basımevi, İstanbul 1949.
- Öksüz, Melek. "Trabzon Tarihi Yazımı Meselesi ve Ahmet Lütfi'nin "Trabzon Tarihi"(1876-1950)", *Uluslararası Karadeniz Araştırmaları Dergisi*, cilt 7 sayı 7, Trabzon 2009, s. 79-104.
- Ölçay, Hülya. "Trabzon Sülüklü Şehir Mezarlığı 19. Yüzyıl Kadın Mezar Taşları", *Gazi Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2004.
- Önal, Raziye Çiğdem. "Trabzon Boztepe'de Âhî Evren Dede Camii ve Türbesi Hazinesindeki Osmanlı Dönemi Mezar Taşları" *Palmet Dergisi*, (3) Mart 2023, s. 125-160.
- Saydam, Abdullah. "Trabzon'un İdarî Yapısı Yenileşme Zarureti(1793-1851)", *Otam Ankara Üni. Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Dergisi*, s, 18, Ankara 2005, s. 285-317.

²⁹ Mahmut Goloğlu, *Trabzon Tarihi Fetihten Kurtuluşa Kadar*, Serander Yay., Trabzon 2013, s. 295.

³⁰ Goloğlu, s. 254.

- Sönmez, Ali. “Zaptiye Teşkilatı’nın Düzenlenmesi(1840-1869)” *Ankara Üniversitesi Dil Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, cilt 25 S.39, s. 199-219.
- Şâkir Şevket. *Trabzon Tarihi*, Umran Matbaası, İstanbul 1877.
- Şakir, Şevket. *Trabzon Tarihi*,(Haz. İsmail Hacıfettahoğlu) Trabzon Belediyesi Kültür Yay.Trabzon 2001
- Usta, Veysel. “Trabzon Tarihi Yazarı Şâkir Şevket Bey Hayatı, Eserleri ve Hakkında Söylenilenler” *Kıyı Kültür ve Sanat Dergisi*, Mayıs 1989, s. 8-9.
- Yüksel, Murat. *Trabzon’da Türk-İslam eserleri ve Kitabeler*, Trabzon Belediyesi Kültür Yay.:58, cilt 2, Trabzon 2000.
- Yürek, Emre. “18. Yüzyılın İkinci Yarsısında Trabzon’da Etkin Bir Ayan Ailesi:Şatırzadeler”, *Pamukkale Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Pamukkale 2016, Sayı 23, s. 29-42.

